

בעזהש"ת

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו

במשך ימי חנוכה

שנת תש"ע לפ"ק

יוצא לאור ע"י

מכון מעדני מלך וויען

גליון תקפ"ז

להשיג אצל
מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.
Brooklyn N.Y. 11211
718.388.1751.#117

דברי תורה

ליל בי דחנוכה תשי"ע לפ"ק
בעיה"ק ירושלים תובב"א

הרמב"ן (שם) לדבר ידוע שכש"אין צית
המקדש קיים והקרצנות בטלין מפני
חורבנו, אף הנרות בטלות, אבל לא
רמזו אלא לנרות חנוכה חשמונאי
שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו
ע"כ.

ואם כן גילה ה' לאהרן כבר אז,
שיצא זמן שיטמאו כל השמיים,
ולא ישאר רק פך אחד בטהרה,
ויעשה נס להדליק ממנו שמונה ימים,
ועבור זה יקצו הדלקת הנרות
לעולם. – ואולי אהרן עצמו הכין פך
שמן בטהרה, ומסרו לדורות שיטמינו
בצית ה' פך זה, כדי שישאר שמן
בטהרה לעת מצוא, כיון שנתגלה לו
הנסתרות שלעתיד יעשה צו נס. ולכן
אמר שהיה חתום בחותמו של כהן
גדול, ולא הזכירו שמו של אותו הכהן,
כי היה חתום בהכהן הגדול המיוחד,
הוא אהרן הכהן. ועל זה סיים, דודי

הדודאים נתנו ריח, ועל פתחינו
כל מגדים, חדשים גם
ישנים דודי לפנתי לך (שיר ז-ד).
ובמדרש, על פתחינו כל מגדים, זו נר
חנוכה שמצוה להניחו על הפתח. ויש
להבין סמיכות סיום הכתוב לזה.

וגראה להנה ברש"י (במדבר ח-ג)
כתב, למה נסמכה פרשת
המנורה לפרשת הנשיאים, לפי
שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים, חלשה
אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא
הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך
הוא, חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה
מדליק ומטיב את הנרות ע"כ. ואיתא
במדרש (תנחומא ה', וברכה טו-י), אמר
לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן אל
תחירא, לגדולה מואת אתה מוכן,
הקרצנות כל זמן שצית המקדש קיים
הן נוהגין, אבל הנרות לעולם, אל מול
פני המנורה יאירו ע"ש. וכתב

גם יש לומר, דידוע הקושיא למה הוצרכו להנכס בשמן, הלא טומאת הותרה בציבור. ותירץ הפרי חדש דהשמן נטמא בטומאת זיבה ולא הותרה בציבור. והנה טומאת זיבה בעכו"ם היא דרבנן, וגזרוהו רבנן משום סייג לתורה, כמו שאמרו (שבת יז:) גזרו על תינוק נכרי שמטמא בזיבה שלא יהא תינוק ישראל רגיל אללו במשכב זכור ע"ש. והנכס שנעשה בשמן זה לחזק תקנת חכמים, דמן התורה היה השמן ראוי להדליק בו, אבל כיון דחכמים אסרוה, עשו מן השמים נכס לישראל שיהא להם שמן טהור. ואם כן נכס חנוכה נתפרסם שהסכימו מן השמים על גזירות חכמים, לטומאת זיבה הוא רק גזירה דרבנן. וזהו על פתחינו כל מגדים, זו נר חנוכה, חדשים גם ישנים, שצנע זה הראה ה' כי אין חילוק בין חדשים לישנים, שגם על גזירות חכמים עשה נסים מן השמים.

ואמור הדודאים נתנו ריח, ועל פתחינו כל מגדים, כי חז"ל (עירובין כא.) דרשוהו אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא. והנה גזירה זו שגזרו על טומאת זיבה בעכו"ם, הוא כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אללו עכו"ם, כי זהו עיקר כח הקדושה,

נפנתי לך, שאותו פך שמן הכפינו בכוונה לצורך הנכס של פתחינו כל מגדים.

ואמור חדשים גם ישנים, ודרשו חז"ל (עירובין כא.) חדשים אלו דברי סופרים, ישנים אלו דברי תורה ע"כ. והנה הבה"ג בספר המנחות חשיב מגילה וחנוכה למנוחה דאורייתא, וציאר החתם סופר (בחינוכי מסכת שבת כא.) לטעמו מהא דאמרינן (מגילה יד.) מ"ח נביאים ו' נביאות שנתנבאו להם לישראל, לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש, ומה מעבדות לחירות אומרים שירה [בציאת מצרים אמרו שירה על הים], ממות לחיים על אחת כמה וכמה ע"כ. וקל וחומר דאורייתא הוא, נמצא דמנוחה עשה מן התורה לעשות זכר לנכס, ומסרן לחכמים לקבוע איך לעשות זכר מעין המאורע, וקבעו צוה לקרוא מגילה ולשלוח מנות, וצוה לומר הלל ולהדליק נרות, והוא ליה נר חנוכה עיקרו דאורייתא ופירושו מדרבנן עכ"ד. ואם כן מנוחה נר חנוכה, על פתחינו כל מגדים, יש בו חדשים וגם ישנים, עיקרו דברי תורה ופירושו מדברי סופרים, והוא מנוחה של חדשים וישנים גם יחד.

שלא יתערצו בגויים וילמדו מעשיהם. ומנס זה של הנרות שנעשה כדי ליתן קיום לגזירה זו של טומאת זיבה, למדים אנו גודל התועלות שיש בזה, ובחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא, והדולאים נחנו רית, ולא נתערצו בדרכי הגויים, הוא משום שעל פתחינו כל מגדים, זו נר חנוכה, וממנה אנו למדים איך יש להתרחק מהגויים ודרכיהם.

ליל ג' דחנוכה תשי"ע לפ"ק
בעיה"ק ירושלים תובב"א

ובחידושי הרי"מ כתב, דכיון דשמן של נס אינו שמן זית ופסולה למנורה, על כן הוצרך להשאר קצת שמן זית טבעי מהפק, ואותו השמן זית נתרצה בצרכה ונעשה ממנה הרבה, וכיון דבא מכח שמן זית המועט, הכל הוא שמן זית, וכשר למנורה ע"כ.

אמנם בכלי חמדה (פ' ויקהל אות ה') העיר על זה מתוספתא, שהוצא בפירוש הרד"ק ז"ל (מלכים ב' ד-ה) צמעשה דאלישע, שכתב בזה"ל, וכד אתרחיש לה ההוא ניסא, אמרת ליה לנביא דה', אית עלי עישור מהאי משחה או לא. אמר לה, בעלך זן נביא דה' צמילתא דליכא עליה עישורא, ואף את לית על משחך עישור, דמן ניסא הוא עכ"ל. [האשה

ולעמוד ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה. ולריך ציאר הלשון 'כהיום הזה'. ונראה דהנה ידוע הקושיא איך היה אפשר להדליק המנורה מהשמן שנוצר על ידי נס, הרי להדלקת המנורה אין כשר אלא שמן זית, ושמן שנוצד בנס לא הוא שמן זית, אלא שמן נס, שפסולה למנורה ע"כ. ובאמת קושיא זו תקשה גם על מה דאיתא בתרגום יונתן על הפסוק, והנשיאים הביאו את אבני השהם וגו' ואת השמן למאור (שמות לה-כ), שכתב דענני שמיא הלכו לגן עדן ולקחו משם שמן זית להדלקת המנורה ע"ש. הרי לנו דגם צמדצר הדליקו משמן נס מן השמים. ומקור הדברים שורשו בצמרא (מנחות ט:): בעי רבי זירא חטין שירדו בעצים מהו.

ואין זו צרכה לצטלה ע"ל. על כל פנים לכולי עלמא חל צרכה בהתצואה, ואם כן איך יוכל להפריש אחר כך תרומה ומעשר ממנו, כיון דמעורב זו גם מה דפטור מתרומות ומעשרות, דהיינו מה שצא על ידי צרכה, ואם כן דילמא מפריש מפטור על החיוב.

וְלֵבָן כתב, דנראה עיקר דצרכה דינו כהשמן שמתצרך ממנו והוא לגמרי כאותו מין, ולכן צעובדא דאלישע שכנראה שאותו שמן שהיה לה כבר היה מעושר, רק דאותו שמן הנוסף על ידי צרכה לא היה מעושר, על זה אמר לה אלישע דלא נריך לעשורי כיון דצא מכח ניסא, והיינו כיון דצא על ידי נס נתצרך השמן המועט ונעשה מרובה, וכיון דהשמן המועט כבר היה מעושר כהלכתו, גם על השמן הזה לא חל חובת מעשר, כיון דהוא שמן המועט אלא שניתוסף על ידי הצרכה ודינו כשמן המועט. מה שאין כן בתצואה שלא עישרה עוד והיא טבל, אז מה שמתצרך הוא גם כן כמותה, וגם כן הוא טבל וחיוב צתרומה ומעשר, ושפיר הוא מן החיוב על החיוב כיון דהוא ממש כמו התצואה שמתצרך ממנה. ואם כן מצואר מזה דמה שצא על ידי הצרכה גם כן הוא מפרי האדמה וחיוב

שאלה את הנביא אם היא צרכה לעשר את השמן שנתרבה, וענה לה דכיון שהוא שמן של נס אינה צרכה לעשר]. מצואר מתוספתא דכיון דהיה מן נס פטור ממעשר, ועל כרחק הטעם כיון דלאו שמן זית הוא, ואם כן מצואר להיפך דאפילו מה שצא על ידי צרכה אינו כמין נומח שיתחייב צמעשר.

וְשׁוֹב כתב להביא ראיה נפלאה דדבר שניתוסף על ידי צרכה דינו כאותו דבר שממנה יצא. דמצואר בגמרא (תענית ט:) הנכנס למוד את גרנו, אומר יהי רצון מלפניך שתשלח צרכה צמעשה ידינו, התחיל למוד אומר צרוך השולח צכרי הזה. מדד ואחר כך ציקש רחמים, הרי זה תפלת שוא, שאין הצרכה מנויה לא דצבר השקול ולא דצבר המדוד ע"ש. ופסקה הרמב"ם (ה' צרכות י-כב). ובכסף משנה שם צשם הריטצ"א דמצרך צרכה שלימה צשם ומלכות. ודעת הרמב"ן שלא חייבו צרכה זו אלא צהולך להפריש תרומה ומעשרות, שהצטיח הקצ"ה בצרכתו עליהם שנאמר והביאו את המעשר וגו', והריקותי לכם צרכה עד צלי די (מלאכי ג-), ועל כן תיקנו זו צרכה זו לומר שהצטחתו של הקצ"ה קיימת,

כפי הטבע וכפי המושג בשכל אנושי. ועל דרך שאמרו מקום ארון אינו מן המדה (יומא כא.).

אבל לעניינינו יש לומר עוד, שהצרכה בהשמן לא היתה שאלתו השמן שצפך נתרצה ונתפשטה וניתוסף השמן מעטם עלמותה של השמן שצפך. אלא המציא ה' שמן זית ממוקם אחר שבעולם והמשיכה כאן להפך, ואין זה שמן נס אלא שמן זית טבעי, שנמשכה לכאן צדך נס. — ועל דרך זה היה צנן של אלישע שהמשיך משמן שיש בעולם לתוך הכלים הריקים שהיו לה. וכן הוא גם בצננן למוד את גרנו, ששולח ה' צכרי הזה, שממציא לו פירות ממוקם אחר לתוך הכרי.

וברכה זו של השמן או התצואה והפירות, הם צאים ממוקם אחר בעולם הזה, או גם יתכן שצאים מגן עדן, וכמו שראיתי להביא על זה דברי המדרש רבה (בראשית לג-ו), ותצוא אליו היונה לעת ערב, והנה עלה זית טרף צפיה (שם ח-יא), נפתחו לה שערי גן עדן והביאה אותו. הרי שצומח בגן עדן עליו זית. וכמו כן יש לומר גם בשאר סוגי פירות, וממילא הו שפיר שמן זית בטבע.

בתרומה ומעשר, ואם כן הוא הדין לענין שמן זית הו שמן זית ע"כ.

ועל כל פנים מדצריהם יולא, שהצרכה שנתן ה', הוא, שהצרכה המועט מתפשט יותר ויותר מעצמו, ודין מה שנתצרך הוא כפי מה שהצרכה צשורשו. (וכבר הארכנו בזה בשמן ראש לחנוכה דף ר"ח, להביא ראיה לזה גם משמן המשחה ע"ש). ולכאורה נראה להוסיף בזה עוד, מהא דמצינו בצמנה (אבות ה-ה) דהיה נעשה נס במקדש שהיו עומדים נפופים ומשתחיים רווחים. והיינו שבעת השתחוויה היה מתפשט מקום קטן של החזקת אדם בצפיפות, למקום רחב של ד' אמות. ואם נפרש שהמקום הנתרצה והתפשטה, וניתוסף כאן קרקע חדשה, שנתצרכה האדמה והתפשטה לפי הצורך, אם כן לא נתקדשה קרקע זו בקדושת העזרה, ומהו התועלת בזה. אלא על כרחך כיון שקרקע העזרה נתקדשה, כאשר היא מתפשטה צדך נס, יש על כל המקום קדושת העזרה.

אך יתכן שבאמת המקום לא נתרצה כלל, אלא שהנס היה שהמועט החזיק את המרובה, ונעשה נס באיכותה, שמתחזקת הרבה יותר

שצרכה זו הוא ככל ישראל השומר את השבת, ולא רק לנדיקים הראויים לנסיים. ועל כרחק שזהו צרכה שמיחוסף צהשמן שדולק יותר מצחול (או שאינו מתכלה השמן מהר). וכמו כן היה צנס דמנורה, שנתצרך השמן כמו ככל מי שנכנס למוד את גורנו, אלא שכאן היה כבר אחר המדידה, שלא היה צהפך להדליק אלא יום אחד.

והגה צנסיון של יוסף נאמר, ויהי כהיום הזה ויבא הציתה לעשות מלאכתו וגו' (צראשית לט-יא), ואיתא צילקוטו (רמו קמו) רבי אליעזר אומר שבת היה ע"ש. (ועיין צני ישכר ניסן ג-א צהג"ה). והיינו ד'היום הזה' מורה על יום המיוחד בצצוע, שהוא יום השבת קודש. וזהו שאמר, ולעמן ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, כעין הצרכה שנעשה ככל שבת, ויצרך אלקים את יום השציעי, שצרכו צנר, שאינה צריאה חדשה אלא צגדר צרכה, כן עשה ה' לנו אז צימים ההס צומן הזה.

ולפי זה מתיישצ הצתירה שהקשה ככלי חמדה, דצמעשה דאלישע אמר לה שאין צריכה לעשר אותה, וצנכנס למוד את גרנו, צריך לעשר גם ממה שנתצרך. והיינו דהא כדאיתא והא כדאיתא, דצנכנס למוד גרנו, הקצ"ה ממשיך צכריו פירות שאינם מעושרים, כדי שיוכל להפריש מעשרותיו, ולא יהיו מהפטור על החיוב. וצאלישע המשיך לה ה' שמן שהיה כבר מעושר, כדי שלא תצטרכה להפסיד מהשמן שיעור המעשרות. וכמו שצעלה זן נציאח דה' צמילתא דליכא עשורא, אף את לית על משחך עשורא.

ובציינו כינא צזה ציום שבת קודש, שאמר הכתוב, ויצרך אלקים את יום השציעי (צראשית צ-ג), ואיתא צמדש רצה (יא-צ) רבי אלעזר אומר צרכו צנר, וצי היה המעשה, פעם אחת הדלקתי את הנר צלילי שבת, וצאתי ומנאתי אותו צמוצאי שבת דלוק, ולא חסר כלום ע"כ. ומשמע

ליל די דחננוכה תשי"ע לפ"ק

קית-כו). יש להצין למה הזכיר כאן שני שמות אלו א"ל הו"ה. ונראה דהנה

א-ה' ויאר לנו אסרו חג צעצותים עד קרנות המוצח (מהלים

ובספר צרכת שמואל (ס"פ מקץ ד"ה ואגב) הביא דברי הש"ך, ומסיים דבריו בזה"ל, והנה פשוט הוא בעיני שגם אותו הפך נתגלה גם כן לבני חשמונאי, שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, של אהרן הכהן, דכתיב גביה, זה לי לדורותיכם, לעולם הבא, ובו הדליקו שמונה ימים לפי צרכם וכו', והמותר נגנו לעולם הבא עכ"ל.

ובהקדמות ספר מפרשי הים על מסכת צבא קמח (אות ל') כתב ליישב בזה הקושיא, מה שאנו מדליקין שמונה ימים, דהא על יום אחד היה שמן ראוי להדליק. אך לפי הנ"ל שנתגלה אז הפך שמן של יעקב אבינו, וזה הוא השמן שנמשחו בו כל הכלים שבמקדש, ואותו הפך נתגלה גם לבני חשמונאי, והנה איתא בגמרא (כרימות ה:) שמן המשחה שעשה משה במדבר הרבה נסים נעשו בו, תחלתו י"ב לוגין, וממנו נמשח משכן וכליו אהרן ובניו וכו', וכולו קיים לעתיד לבא וכו' ע"כ. ובמדרש רבה (ויקרא ז-ג) כל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, וכן שמן משחת קודש יהיה זה לי ע"ש. ומעתה אתי שפיר, כי אחר שהדליקו ממנו שמונה ימים, ראו אחר כך שלא נחסר מהפך שמן מאומה,

ידוע קושיית הצית יוסף (סימן תר"ע) למה קבעו שמונת ימי חנוכה, הלא מנאלו פך שמן שהיה בו להדליק יום אחד, ולא היה נס אלא שבעה ימים. ויש שמירנו שיום ראשון קבעו על עמם מציאת הפך, שהיה גם כן צגדר ניסא, אחרי שחזרו לטמא כל השמיים.

וי"ש לומר עוד, דהנה בספר שפתי כהן עה"ת (פ' ושלח) כתב, ויותר יעקב לבדו (לז-כה), אמרו חז"ל אל תקרי לבדו אלא לכדו (עיין דעת זקנים לבעלי החוספות), מאין בא לו זה הכד. כשיעקב שם האבנים מראשותיו והשכים בצוקר ומנאלן אבן אחת, ונתצטר לו כד של שמן ויזק על ראשה. וחזר הכד ונתמלא, אז ידע יעקב שהוא מזומן לזרעה, ואמר אין זה ראוי להניחו כאן. והוא השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו והמזבח ואהרן ובניו והמלכים, ועדיין כולו קיים, כמ"ש חז"ל (כרימות ה: הוריות יא:) זה לי לדורותיכם (שמות ל-לא). והוא כד השמן של הצרפית, שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה (מלכים א יז-יד), והוא אסוך שמן של אשת עובדיה הנביא (מלכים ז ד-ג). כשראה יעקב שכל כך נסים עתיד להיות בו, סיכן עצמו והציאו. כן מנאלתי עכ"ל הש"ך.

מורכב משני חלקים. חדא, שבאותו פך שרתה זרכה וינא ממנו שמן פשוט, שאינו שמן המשחה, ונמנא שאין צוה איסור. שנית, שהותר להם על פי הדיבור, ולכן לא חשו לאיסור זה. ואכן צריך ציבור מדוע הרכיב צוה שני תירושים כאחד ע"כ. והנה חוץ ממה שלשונו לא משמע שיש צוה שני תירושים, עוד גם זאת קשה להבין לפי זה, מה שכתב שהתיר להם על פי הדיבור. כי הן אמת שביד הנביא לומר לעבור על דבר תורה, כמו אליהו צהר הכרמל (סנהדרין פט:), אבל זהו רק לצורך גדול כעובדא דהתם, אבל לא להתיר איסור עבור להאכיל העני או לפרוע חובותיו.

אבל צאמת נראה דמילתא חדא קאמר, והוא בהקדס מה דאיתא בגמרא (כריתות ה:): כעין שני טפי מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו, ועל דבר זה היה משה רבינו דואג שמא ח"ו מעלתי בשמן המשחה, יצתה צת קול ואמרה כטל חרמון שיורד על הררי ציון מה טל אין צו מעילה אף שמן שיורד על זקן אהרן אין צו מעילה. והקשה בשו"ת חזון נחום (ח"ב נא-ה) דלכאורה שמן המשחה נעשה בנס והוי הפקר כדעת התוספות (תענית ת.), ואף לשיטת

ואם כן ממילא היה הנס מעיקרא אף ללילה הראשונה שמנאלו הפך הזה, ולכן אנו מדליקין כל שמונה ודפ"ח. - ולפי זה גם אי נימא דעלם מציאת פך שמן טהור אינו נס. מכל מקום שיחגלה להם שמן המשחה, שהיה מהחמשה דברים שנגזרו בצית ראשון (הוריות יב.), זהו בגדר נס, וקצבו יוס הראשון על מציאת הפך.

והחיד"א צספרו דברים אחדים (דרוש לב) תמה על זה, וכתב ויותר תימא הפלא ופלא דשמן המשחה, דכתיב (שמות ל-לב) ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו, יאכלהו אליהו ז"ל והזרפית, ואלישע יברך לאשת עובדיה בשמן הזה וכו'. ואולי הזרפית ואליהו ז"ל ואשת עובדיה לא נהנו ממנה אפילו כל שהוא, כי אם ששרתה זרכה וינא שפע משמן פשוט, והותר להם על פי הדיבור, ולא חשו לאין זרירה וכיונא, כי כה אמר ה' וכו', וכיונא צוה נאמר למאי דפשיטא להרב המזכר שזהו הפך שמנא חשמונאי, ששרתה זרכה והושפע שמן זית פשוט הכשר למנורה, וצוה הדליקו עכ"ל.

וראיתי בגליון עלים לתרופה שכתב, דצפשיטות נראה שתירונו

כי לא יתיר הנציא איסורא דאורייתא עבור לורך פרנסת עני, והתירוץ שיצא ממנו שמן של חולין לחוד לא סגי, כי הרי מעורב הוא בשמן המשחה ואין צרירה. על כן הרכיבם יחד, כי השמן שיצא היתה של חולין, וכדי שלא תקשה הא יש זה על כל פנים תערובות מהקדש, על זה בא הדיבור שאין זה תערובות הקדש כלל.

והוא על דרך דאיתא במשנה (עבודה זרה מה). כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה, דע שיש שם עבודה זרה ע"כ. וכתבו התוס' (ד"ה כל) דצירושלמי פריך מבית הצחירה, ומסיק על פי נציא נבנה שם ע"כ. ובפשוטו שהנציא נזה לעבור על דברי תורה ולננותו על מקום עבודה זרה. ויש שפירשו שהנציא גילה להם שהר זה היה שמור ולא עבדו עליו עבודה זרה.

והנה במה שאמרו, שהיה משה דואג שמה חס ושלום מעלתי בשמן המשחה וכו', יש להעיר, דבגמרא (הוריות יא:) אמרו, אף יהוא בן מנשי לא נמשח אלא מפני מחלוקתו של יורם. ופריך ומשום מחלוקתו של יורם בן אחאב נמעול בשמן. ומשני באפרסמא דכיא [דלא

הרמזין (צבא צמרא עט.) דחצר קונה להקדש, מכל מקום אין זו מעילה כיון שלא היו הקדש על ידי אדם (עי' זבחים מה. וקצות החושן סי' ר), ואמאי חששו משה ואהרן שמעלו בשמן המשחה, ותירץ שחששו שמה נזדמן לו מגוף שמן המשחה דאית ביה מעילה, ומדאורייתא אין צרירה אפילו בלא הוכר מתחלה (כמ"ש תוס' סוטה יח. ד"ה חור). ויאתה צת קול דשמן שירד על זקנו של אהרן אין זו מעילה, והיינו שהודיעו מן השמים שנזדמן להם דוקא השמן שנתרבה על ידי נס, וסמכו על צת קול לזרר המציאות ע"כ.

ובבזו כן נימא לענייננו, כי הנה השמן שניתוסף בצרכה להכרפית ולאשת עובדיה, היה שמן הפקר של חולין, ולא היה בחצר הקדש, ולא קנאו הקדש, וממילא היו שפיר שמן חולין ומותר. אמנם צהיות שיצא מהפך של שמן המשחה, שמה נתערב בו גם מהשמן המשחה, ואין צרירה בדאורייתא, לזה בא הדיבור מהנציא, שאין בו תערובות מהשמן ההוא, והוא רק השמן שנתרבה על ידי הנס, ואין בו תערובות הקדש. ואחד מסייע לחזירו, כי תירוץ זה לחוד שהותר על פי הדיבור, לא סגי,

למגופו מתרצה, והנס הוא שהשמן
ההוא מתרצה מעצמו, והוא שמן
המשחה ממש, או שהשמן החדש
מתבטל בחוכו, ודינו כהשמן המשחה.

ובדברי העיון יעקב נראה, שהשמן
המשחה ההוא היה קיים
תמיד כמתכונתו, ולא נחסר ממנו
כלום, ולא נתרצה בו שום זרקה, והיו
מושחין ממנו ולא נחסר ממנו טיפה.
ואין הנס, שמתבצר השמן, אלא הנס
ההוא שיכולין לטול ממנו ואינו
מתחסר. ולפי זה יש ליישב קושיית
הבית יוסף (פימן תר"ע) למה קבעו
שמונת ימי חנוכה, הלא מלאו פך
שמן להדליק על יום אחד, ולא היה
הנס אלא שבעה ימים. ויש לומר
דהנס היה בהפך כמו בשמן המשחה,
שנשתנה טבעו על ידי נס, שהיו
לוקחין ממנו ולא היה נחסר ממנו
כלל. וכיון שזה היה אז טבעו של
השמן, היה נס גם ציוס הראשון, שלא
נחסר מהשמן ההוא כלום, וגם ציוס
האחרון היה משמן של נס זה, דגם
לאחר זה נשאר הפך מלא לעולמי עד.
ומכל שכן אי נימא כנ"ל שהיה שמן
המשחה ממש, צודאי שהיה בו נס כל
שמונה, שהרי הוא קיים כולו לעתיד
לצוא, ונגנו השמן ההוא אחר שהשיגו
שמן טהור.

הוי משמן המשחה] ע"כ. ומצואר
לכאורה דיג מעילה בשמן המשחה.
וצעיון יעקב שם הקשה, הרי להלכה
אין חיוב מעילה על הנאה בלבד,
בדבר שדרכו ליפגם על ידי שימוש,
עד שיפגום ויחסר מהקדש על ידי
הנאה זו בשוה פרוטה. ולדוגמא, אם
לצב חלוק הקדש ולא חיסרו בשוה
פרוטה, לא מעל למרות שנהנה (עיין
מעילה יח.). אם כן איך שייך מעילה
בשמן המשחה, והלא שנינו בצרייתא
(שם), שנס נעשה בשמן המשחה שלא
היה נחסר כלל על ידי שימוש, וכולו
קיים לעתיד לצוא. וקושיא זו יוקשה
גם כאן על משה שהיה דואג שמה
מעלתי בשמן המשחה.

ובתב לתרץ, דאולי יש לומר כיון
דנחסר דרך הטבעי, רק
שנעשה בו נס, מקרי מעילה. או יש
לומר כיון שלא נפגם כלל, דומה לכוס
של זהב דמעל אף שלא נפגם, כיון
שאין דרכו לפגום ע"כ. ולכאורה יש
לומר דגם משמן המשחה היה נחסר,
אלא שהיה מתרצה תמיד בדרך נס,
עד שלא יחסר תמיד מיי"ב לוגין, אבל
הנוטל ממנו שמן מחסר השמן שנטל
שמנה, והוא פוגם ומחסר. והא
דהשמן שמתרצה בנס בחוכו יש לו גם
כן דין שמן המשחה, היינו טעמא,

להנפשות השקועים צעניי גשמיים
שיוכלו להאיר.

והכתוב אומר, ויקרא לו א-ל אלקי
ישראל (בראשית לג-כ),
שהקדוש צרוך הוא קראו ליעקב א-ל
(מגילה יח.). וזה שאמר הכתוב א-ל
הו"ה ויאר לנו, יעקב אבינו שהו"ה
קראו א-ל הוא בזכותו המשיך לנו
הארת הנרות בצית המקדש, ושוב
צנרות חנוכה בכל הדורות. וכיון שהוא
ממדתו של יעקב, לכן אסרו חג
בעצומים, יכולין לאסור החג גם
צעניי העצים הגשמיים, שגם מדיוטוא
התחמונה יכולים להתעלות ולהאיר.

והנה ידוע גדול הארת ימי החנוכה,
שמאיר גם להנפשות השקועים
צעניי גשמיים, והנרות מאירות
למטה מעשרה טפחים, מקום שלא
ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה
ה.). ויש לומר דכיון דנס זה הכין
יעקב אבינו, שנחגלה לו לראשונה
הפך ההוא, ושוב מסר נפשו עליה,
ויותר יעקב לצדו, שכה פכים קטנים
ותור אחריהם. וזאת היתה עבודת
יעקב להאיר גם צעניי גשמיים,
שהיה עשרים שנה צבית לצן, ועצד
צלאנו יומם ולילה, הייתי ציוס אכלני
חורב וקרח צלילה, על כן יש צנרות
חנוכה גם כן ממדתו, להאיר גם

ליל הי דחנוכה תשי"ע לפ"ק

עשית] ע"כ. ואם כן לשמחה מה זו
עושה, שעשה לנו נסים.

גם להצין מה שמנינו נסים רבות
שנעשו בשמן דייקא, צמורה צנר
המערבי שנותן זה שמן כמדת
חברותיה, וממנה היה מדליק וזה
היה נסיים (שבת כג:). וצנס דחנוכה
שמלאו פך אחד של שמן, ולא היה
צו להדליק אלא יום אחד, ונעשה צו

אנו מצרכים צהדלקת הנרות צרכת
שעשה נסים לאצותינו צימים
ההם צומן הזה (שבת כג.). ויש להצין
הלא אמרו חז"ל (שם לב.) לעולם אל
יעמוד אדם צמקום סכנה לומר
שעושין לו נס, שמא אין עושין לו נס,
ואם עושין לו נס, מנכין לו מוכיותיו.
מאי קראה (בראשית לב-יא) קטנתי מכל
החסדים ומכל האמת [הוקטנו
ונתמעטו זכותי צצביל החסדים אשר

שהיה, מהו דין השמן ההוא, אם יש בו דין הקדש ומעילה או לא. — ונתחיל במה דאיתא בגמרא (הוריות יג.) כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן וגו' (תהלים קלג-ב). כמין שני טפי מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו. ועל דבר זה היה משה דואג, אמר שמא חס ושלום מעלתי בשמן המשחה [שנגעתי בו כשהלצשתי]. יצתה בת קול ואמרה, כשמן הטוב וגו' כטל חרמון, מה טל חרמון אין בו מעילה, אף שמן המשחה שבזקן אהרן אין בו מעילה. ועדיין היה אהרן דואג, אמר שמא משה לא מעל אבל אני מעלתי. יצתה בת קול ואמרה לו, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה משה לא מעל אף אתה לא מעלת ע"כ.

ויש להבין למה דימה אותו לטל דייקא, שאין בו מעילה, הלא כל הדברים שבעולם אין בהם מעילה, רק בקדשי שמים. גם למה האריך כטל חרמון שיורד על הררי ציון, שהוא לכאורה אריכות הלשון. ועוד גם זאת הלא טל יורד גם בעמק, וגם בזה אין מעילה. — עוד יש להבין סיומא דקרא שמסיימת, כי שם נזכר ה' את הזכרה חיים עד העולם, איזה שייכות

גם והדליקו ממנו שמונה ימים (שם כא:). ומצינו בקרא שגם ליחידים נעשה גם בשמן, ככד השמן של הצרפית שאמר לה אליהו (מלכים א יז-יד) כד השמן לא תכלה. ושוב באשת עוצדיה הנביא, מה יש לך בצית וגו', כי אם אסוך שמן (מלכים ב ד-ג). ורבי חנינא בן דוסא, מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק (מעניית כה). ואיתא במדרש רבה (בראשית יא-ב) ויצרך אלקים את יום השביעי (ב-א), זרכו זכר, וזי היה המעשה, פעם אחת הדלקתי את הנר בצילי שבת, ובאתי ומנאתי אותו במנאתי שבת דולק, ולא חסר כלום ע"כ. ובמדרש (ב"ר פ-טו) דאלל שרה אמנו היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת ע"כ. ובמדרש תנחומא (תנ"ה ג) אמר רבי חנינא סגן הכהנים, אני הייתי משמש בצית המקדש, ומעשה נסים היה במנורה, משהיו מדליקין אותה מראש השנה, לא היתה מתכבה עד שנה אחרת ע"כ. ויש להבין במה יצתה שמן משאר כל הפירות, שמצינו בו רוב הנסים שהפלה בהם ה'.

ובתחלה נקדים לבאר בהענין שדיברנו אתמול, בשמן של הקדש שזא בו זרכה וניתוסף ממה

והיוצא מדצרו, דעל שמן המשחה
 שעשה משה יש מעילה,
 אבל צמה שניתוסף בו זרחה מן
 השמים אין בו מעילה. והוא מתרי
 טעמא, לא מיבעיא לשיטת הפוסקים
 (בבא בתרא שם) דאין קנין חזר להקדש,
 הוי שמן של זרחה שמן חולין, אלא
 גם לדעת הרמב"ן דחזר קונה, מכל
 מקום אין בו מעילה. ולכן כאשר יצא
 הצת קול שמה לא מעל, והיינו
 מטעמא דשני טיפי מרגליות הללו
 אינם מהשמן המשחה עצמה, על כן
 סיים עלה קרא, כי שם צוה ה' את
 הזרחה חיים עד העולם, כי מה שיש
 על זקן אהרן, הוא רק ממה שצוה
 ה' זרחה בשמן המשחה, שאינו כלה
 כלל, והוא נשאר חי עד העולם, גם
 לעתיד לבוא, ולא נהנה מגופו של
 השמן המשחה רק מהזרחה.

והגדה הכתוב אומר (מיכה ד-ה) והיה
 באחרית הימים יהיה הר צית
 ה' נכון בראש ההרים, ואיתא צילקוט
 (רמו תקנד) אמר רבי פנחס בשם רבי
 ראובן, עתיד הקב"ה להציא סיני
 ותבור וכרמל וחרמון ולבנות צית
 המקדש עליהם, מה טעם, והיה
 באחרית הימים יהיה הר צית ה'
 בראש הרים ע"כ. ואם כן מקום צית
 המקדש יהיה צנוי על הרים רבים,

יש לזה עם הדרשה הקודמת. — גם
 יש להצין, למה היה אהרן דואג שמה
 משה לא מעל אבל אני מעלתי, מאי
 שגא הוא ממשה. ולכן פירש רש"י
 שמה נפל עלי מן השמן במקום שאינו
 ראוי למשיחה ומעלתי ע"כ. והיינו
 שהצת קול לא אמר, רק על שמן
 המשחה שבזקן אהרן אין בו מעילה,
 ולא על מקום אחר.

וגראה צוה על פי מה שדיברנו
 אתמול, מספר חזון נחום
 שכתב לפרש חששתי של משה,
 דלכאורה שמן המשחה נעשה צנס והוי
 הפקר כדעת התוספות (מעניית ט.).
 ואף לשיטת הרמב"ן (בבא בתרא עטו).
 דחזר קונה להקדש, מכל מקום אין
 בו מעילה כיון שלא הוי הקדש על
 ידי אדם (עי' זכאים מה. וקצות החושן
 סי' ר), ואמאי חששו משה ואהרן
 שמעלו בשמן המשחה, ותירץ שחששו
 שמה נזדמן לו מגוף שמן המשחה
 דאית ציה מעילה, ומדאורייתא אין
 זרחה אפילו בלא הוכר מתחלה (כמ"ש
 חוס' סוטה יט. ד"ה חור). ויאתה צת קול
 דשמן שירד על זקנו של אהרן אין בו
 מעילה, והיינו שהודיעו מן השמים
 שנזדמן להם דוקא השמן שנתרבה על
 ידי נס, וסמכו על צת קול לזרר
 המציאות ע"כ.

ושפיר לא מעל. אבל יתכן שנפל עלי מן השמן במקום שאינו ראוי למשיחה, ושמן זו לא היה מהשמן שניתוסף בהצרכה אלא השמן המשחה גופיה ומעלתי, יתה צת קול ואמרה הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה משה לא מעל אף אחת לא מעלת, כי גם אם נפל במקום שאינו ראוי למשיחה, היתה זאת רק שמן של ברכה שאין צו מעילה.

אך יש לומר עוד צוה, דהנה רש"י פירש שחששת אהרן היה שמא נפל עליו שמן במקום שאינו ראוי למשיחה ומעל. והיינו דיתכן דשמן המשחה שבזקן אהרן אין מעילה, מטעם שאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלים בו (כריחות ו), לפיכך כיון שניתן השמן על ראש אהרן ונתקיימה מצותו, שוב אין מעילה בטוּיפות השמן שירדו משם על זקנו (כן פירש הכוזב בעין יעקב, ובעז יוסף שם). אבל אם מתחלה ניתן השמן במקום אחר, הרי לא נעשה צו מצותו ומעל.

אבל נראה עוד צוה, דגם אהרן לאג שמא מעל בהטיפין שירדה על זקנו, דאם משה חשש לזה שמא נגע פעם כשהלבישו, הרי על אחת כמה וכמה שאהרן נגע צו הרצה

ובתוכם גם הר חרמון. ולכאורה הטל שירד על מקום המקדש, הדין היה נותן שיהיה עליו דין הקדש, שהרי חזר קונה הפקר הנופל עליה, והוי ליה להטל להיות קודש שהוא קנוי להקדש. ואף על פי כן אין צו מעילה, או משום דחזר הקדש לא קונה, או אפילו אם קונה מכל מקום אין צו מעילה. וכמו כן גם שמן של ברכה שניתוסף בשמן המשחה, שהוא גם כן הפקר, אין צו משום מעילה.

וזדו שאמרה הצת קול, כטל חרמון שירד על הררי ציון, כמו הטל שהוא הפקר, ויירד על מקום צית המקדש שהוא על הררי ציון, בנוי על כמה הרים וציניהם גם חרמון, ואף על פי כן אין צו מעילה, דהפקר הנקנה בחזר הקדש אין צו מעילה, אף שמן המשחה שבזקן אהרן אין צו מעילה, מטעם כי שם לזה ה' את הברכה. וברכה הוי דבר הפקר כמו הטל, וגם אם נקנה להקדש אין צו משום מעילה.

אמנם עדיין היה אהרן דואג שמה משה לא מעל, כי הוא נגע רק בשמן שבזקן אהרן, וגילה הצת קול שזהו רק ממנה ששם לזה ה' את הברכה, ואין צו מגוף השמן המשחה,

כן הסך בשמן המשחה יש בו שני איסורים, חדא, לאו דלא ייסק, שנית, דין מעילה כמו בשאר קדשים. וכאשר משה היה דואג שמא מעלתי בשמן המשחה, היה דאגתו לשני איסורים.

אבל באמת לגבי משה ואהרן יש לדון על שני האיסורים שאין בהם חיוב, דלענין איסור מעילה יש חולקין, שמאחר שהותרה הנאה משמן המשחה למקצת בני אדם, שמושחין בהם מלכים שהם זרים, אין בו דין מעילה אף לשאר בני אדם (עיין רמב"ם ה' מעילה א-ג), ולא נשאר אלא הלאו המיוחד שיש בסיכה משמן המשחה (עיין חסדי דוד לתוספתא כריתות א-א). וגם בלאו דלא ייסק יש פלוגתא בגמרא (כריתות ו): הסך בשמן המשחה למלכים ולכהנים, רצי מאיר מחייב, דכתיב ואשר יתן ממנו על זר, ומלך וכהן השתא זרים ניהו. ורצי יהודה פוטר, צעינן עד דאיכא זר מתחלתו ועד סופו, ומלך וכהן מעיקרא לאו זרים הוו ע"כ. ואם כן על מלכים וכהנים ליכא חיוב לרצי יהודה. ובתוספות הרא"ש (הוריות יא): כתב, דלענין איסור זה מלך אינו קרוי זר, דכתיב על זר 'אדם' לא ייסק, דוקא אדם רגיל אסור בזה ולא מלך (עיין מגילה יא). ע"כ.

פעמים יותר, כדרכן של בני אדם הנוגעים בזקנס צמתכוין ושללא צמתכוין, והיה חושש אהרן על מעילה. ואם כי ינאה צת קול ואמרה שמשה לא מעל בשמן המשחה שבזקן אהרן, אולי זהו מטעמא דקיימא לן שכל דבר שמועלין בו ינאה לחולין, וכיון שאהרן מעל בו מתחלה, על כן ינאה לחולין, ולא מעל משה שוב צנגיעתו. על כן ינאה צת קול, מה משה לא מעל אף אהרן לא מעלת, כי שמן המשחה שבזקן אהרן אין בו מעילה כלל. או מטעמא שנעשה בו מצות, או מטעמא שזהו מנה שנתרבה בצרכה שאין בו מעילה.

עוד יש לומר בצפיקו של משה ואהרן אי יש בו מעילה, דהנה בשמן המשחה יש לאו מיוחדת צתורה, על זר אדם לא ייסק וכו', ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו (שמות ל-ל). ובמנחת חינוך (מנחה קא אות ה) כתב, דחזן מהלאו הזה יש גם כן לאו דמעילה כמו בכל הקדשים, רק דבמעילה יש בו דינים אחרים דלרין שיהא שוה פרוטה ושאר דינים, והכא נמי אם מעל כדרך שחייבים צמעילה, ודאי חייב כאן גם משום מעילה גם כן, מלקות צמיד, ובשוגג קרן וחומש ואשם, הכל כמו צמעילה ע"ש. ואם

ובעתה משה מלך היה, דכתיב (דברים לג-ה) ויהי ציפורן מלך, וגם כהן היה (זבחים קג.), על כן אין צו לאו דעל צשר אדם לא ייסך, כי לא נכלל בכלל אדם. אך משה חשש מנצד מעילה, אי יש צשמן המשחה האיסור הכללי של מעילה בקדשים דאיקרי קודש (שמות ל-כה). ועל זה בא הבת קול דשמן המשחה אין צו איסור מעילה כלל כטל חרמון, דכיון דהותרה לכהנים ולמלכים, אין צו דין מעילה אף לשאר בני אדם, ומנצד הלוא המיוחדת שיש צשמן המשחה אין משה נכלל בו, ושפיר לא מעל.

ובעתה נצא לצאר מה שהתחלנו, ונקדים צמה שמנינו בתרומת המשכן, שצוה ה' ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו, ואמר הכתוב (שמות כה-ו) שמן למאור, צשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים. ויש להצין הלא השמן הוצרך גם להשמן המשחה שמזכיר צאותו קרא, ולמא הדגיש שמן 'למאור', ולא אמר גם לשמן המשחה. — ולהלן צפרשה (לה-כז) והנשיאים הביאו את אצני השוהם ואת אצני המילואים לאפוד ולחושן, ואת הצושם ואת השמן למאור ולשמן המשחה, ושם הזכיר

שניהם למאור ולשמן המשחה. — ובתרגום יונתן שם פירש, וענני שמיא אזלין לגן עדן ונסצין מתמן ית צושמא צחירא, וית משחא דזיתא לאנהרותא וכו' ע"כ. — ויש להצין דצשלמא אצני שוהם ואצני מילואים, יתכן שלא היה להם שם צמדצר, ולא יכלו להשיגו צמדצר שממה, על כן הוצרכו לענני שמיא שיביאו אותם. וכמו כן יתכן גם צהצשמים השונות שהוצרכו לשמן המשחה ולקטורת הסמים. אבל שמן זית הרי יש די גם בעולם הזה, והיו יכולים לקנות זתים מתגרי האומות, ולמה הוצרכו לנס מן השמים להציאם צענני שמיא מגן עדן. והרי מצינו שהיה להם שמן למנחות כל הארבעים שנה צמדצר.

וצראה דאיתא צגמרא (הוריות יא:) שמן המשחה שעשה משה צמדצר [כדכתיב שמן משחת קדש יהיה זה לי], היו שולקים צו את העיקרים [אותם שרשים של צשמים האמורים צפרשה, דכתיב ואתה קח לך צשמים ראש מר דרור וגו'] דצרי רצי יהודה. רצי יוסי אומר והלא לסוך את העקרים אינו סופק [לפי שהשמן לא היה אלא שנים עשר לוגין כדמפרש לקמן, והעקרים היו מרובים, ואפילו צסיכה היא נצלע צעקרים, כל שכן

מכזה למים, ולא המים מכזין לאש. (ועיין בגמרא יומא כא:), ועל דרך זה הוא גם שמן שלמעלה, שיש בו גדרי טבע שונים מהשמן שלמטה. ולכן לא נזהר ה' לבני ישראל להביא לתרומת המשכן אלא שמן למאור, דזה יתכן גם בשמן הדיוט, אבל שמן לשמן המשחה, מעשה נסים יש בה, וזה הביאו העננים. ובהיות כי אין עניות במקום עשירות (שבת קכ:), על כן הביאו העננים בשפע שהיה בה גם שמן למאור.

והנה רבי יוסי שאל לרבי יהודה, והלא לסוף את העקרים אינו סופק, והשיב לו רבי יהודה וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה וכו'. ונראה שטעמו של רבי יוסי שלא קיבל דברי רבי יהודה, כי הן אמת שכמה נסים נעשה בהשמן המשחה, כל זה הוא רק אחר שנגמר מעשי עשיית השמן המשחה, אבל שיצוה ה' מצוה שאי אפשר לקיים אותה בדרך הטבע, זה לא יתכן, כי אי אפשר שיצוה ה' מצוה לעשותה בדרך נס, שלא דיברה תורה אלא בטבע בני אדם. ולרבי יהודה מצוה זו של שמן המשחה הוא שונה מכל המצוות שבתורה, שאי אפשר לקיימה רק בדרך נס, וכמדומה שאין עוד מצוה שיש בגדר הזה.

בשליקה], אלא שורין את העקרים במים [ברישא, שהיו מתמלאים מן המים, ושזב לא יהו זולעים מן השמן כל כך], ומזיף עליו שמן [ללאחר שהויאס מן המים כדי שיקלוט השמן מריח הבשמים], וקולט את הריח וקפחו [ומוויא השמן ללאחר]. אמר לו רבי יהודה, וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה, והלא תחלתו שנים עשר לוגין, וממנו היה נמשח משכן וכליו, אהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים, וכולו קיים לעתיד לבוא שנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם ע"כ.

ואם כן בשמן המשחה נעשו נסים רבות, לרבי יהודה גם מתחלת שליקתו, ולרבי יוסי על כל פנים מאחר שנגמר השמן. וכללא אית לן דלמעט בניסא עדיף, ובשמן של הדיוט הרי הוא נס גלוי לשנות את טבעו. על כן הביאו העננים שמן מגן עדן, שאינם מוגדרים בדרכי הטבע שלמטה, ושמן ההוא יכולים לשלוק ולא יזלע בהסממנים, ויכולים למשוח ממנה ולא יחסר. והוא על דוגמת שמנינו באש של מעלה שטבעו שונה מאש של מטה, והסנה צוער באש והסנה איננו אוכל (שמות ג-ב). ואיתא במדרש (שהש"ר ח-ו) אש של מעלה, לא האש

נקים לאצותינו צימים ההם בזמן הזה,
ואין צוה נכיון זכות.

ואיתא במדרש רבה (דברים א-ג)
דתורה נמשלה לשמן דכתיב
(שיר א-ג) שמן תורק שמך, מה השמן
הזה חיים לעולם, אף דברי תורה
חיים לעולם ע"ש. וכן אמרו חז"ל
(סנהדרין כד.) אלה שני בני היצחק
(זכריה ד-ז), אלו תלמידי חכמים
שבארץ ישראל וכו' ע"ש. ויש לומר
כי בחכמי התורה יש גם כן מדה זו
של שמן בשורשו, שנעשה אללם זרכה
של מעשה נקים, שתורתן מתזכרת
עד שנעשו כמעין המתגבר, ומשמן
מועט פרה ורצה עד אין שיעור.
וכמו כן פרנסתם וחיותם בעולם,
כמה פעמים לא מוזן דרכי הטבע
איך מתקיימים, אך זהיות שהם
דבוקים בהתורה שאקרי שמן, יש
בהם השפעת השמן, שנס ומצב
כרוכים וצאים יחדיו.

והנה העולם הזה נצרא בהתורה
הקדושה, אסתכל באורייתא
וצרא עלמא, ובי הניץ הקצ"ה וצרא
עולמו (צ"ר א-ה). ומכל מלוא שבתורה,
ומכל אות שיש בתורה, נצרא דבר
אחד בעולם. ויתכן לומר שהשמן שיש
בעולם נצרא מפרשה זו של שמן
המשחה שיש בהתורה, וממנה הוא
מקבל שפע חיותו בעולם. וכיון שצמאה
זו ניתנה שילוב הנס בטבע, שיש ליקח
השמן ולשלקו דרך נס, על כן גם
השמן שיש בעולם מיוחדים בו כח
הנקים יותר משאר כל הדברים שיש
בעולם, כי השמן שורשו והשפעתו
למטה הוא מטבע ונס הכרוכים יחדיו.
— ואולי יש לומר שהנקים שנעשו
בשמן, אינם בגדר נס היוצא מדרכי
הטבע, שמנכין מהזכות עבור שנשתנו
עליו סדרי צראשית, כי הויות השמן
בעולם צא בשורשו מנס של שמן
המשחה שבתורה, וזהו טבעו להיות
כרוך צנס, ושפיר מצרכין עליו שעשה

ליא וי דחננוכה תשי"ע לפ"ק

חננוכה שמלותו על פתח ציתו ע"כ.
ויש להצין השייכות והקשר של שני
עניינים אלו זה לזה. — גם לצאר מה

במדרש הדודאים נתנו ריח (שיר
ד-ז), זה ראובן שהציל את
יוסף, ועל פתחינו כל מגדים, זה נר

כן צגדים הצאים משמים אין מקבלים טומאה (ומכל שכן שהם מעשי ה'), והכתנות עור שעשה ה' לאדם הם טהורים לעולם, שאינם צקוג צגד המקבל טומאה. ולכן אמר הכתוב עליהם, את צגדי עשו החמודות, דכייאת, שהמה טהורים ואינם מקבלים טומאה.

והודיע לנו זאת הכתוב, כי צהיות צגדי עם הארץ טמא מדרס לפרושים (חגיגה יח:), איך הלצישה רצקה את יעקב צגדים טמאים. וצפרט שהשני גדיי עזים (כז-ט), היו אחד כנגד הפסח ואחד לחגיגה (פרקי דרבי אליעזר פרק לב), ויטמא הקרבן על ידי צגדיו. על כן השמיע לנו הכתוב, ותקח רצקה את צגדי עשו החמודות, שהמה טהורים מלקבל טומאה, והמה דכייאת מלקבל טומאה.

ובבזו כן נימא צמה שטימא הכתוב, מכל האוכל אשר יאכל וגו', וכל משקה אשר ישתה וגו' (ויקרא יא-לד), היינו רק ממה שגדל צארץ, אבל מה שירד מן השמים אין צהם קבלת טומאה, שלא ניתנה טומאה רק להדברים הטבעיים שיטנו צעולם, ולא לשמן שירד מלמעלה. ואפילו אי יש

שהקשו המפרשים, דמה אהני לן שמאלו פך שמן טהור, וממנו הדליקו שמונה ימים צטהרה, הלא המנורה היתה טמאה, וממילא נטמא השמן כשנתנה צתוכה, ועדיין הדליקו שמן טמא.

וגראה דהנה מצינו צצרכות יעקב, ותקח רצקה את צגדי עשו צנה הגדול החמודות אשר אתה צצית, ותלצש את יעקב (צראשית כז-טו). וצתרגוס פירש, את צגדי עשו החמודות, דכייאת. וצרש"י ציאר פירושו הנקיות ע"ש. ועיין צפרדס יוסף (אות נה) מה שכתב צזה.

ויש לומר עוד, דהנה צפרקי דרבי אליעזר (פרק כד) כתב, רצי אומר, עשו אחיו של יעקב ראה את הכתנות שעשה הקצ"ה לאדם ולחיה, וחמד אותה נמרוד צלצו והרגו ולקח אותה ממנו וכו' ע"ש. ואם כן היו צגדים אלו מעשי ה' מן השמים, וכמו שגאמר (שם ג-כא) ויעש ה' אלקים לאדם ולחשתו כתנות עור וילציסם. — ואיתא צתורת כהנים (פרשתא ד הלכה ט) או צגד או עור וגו' וטמא עד הערב (ויקרא יא-לצ), מה צגד מן הגדל צארץ, אף עור מן הגדל צארץ ע"כ. (והוצא צרמצ"ס ה' כלים א-ג). ואם

ע"ש. ופירש ברבינו חננאל (שם טו.)
 דהשאלה הוא לענין טומאת לידה,
 דכתיב אשה כי תזריע וילדה זכר
 וטומאה שבעת ימים (ויקרא יב-ב), ואם
 נתעברה צמעשי נסים אינה טומאה
 לידה, שאין אי קורא בה אשה כי
 תזריע ע"ש. ולפי זה הרי כצירא ליה
 לרבינו חננאל דכל דיני תורה לא ניתנו
 רק על מה שהוא בטבע העולם,
 ואשה היולדת זנס אין בה דיני
 טומאה. ואם כן גם צשמן של נס לא
 נאמרה עליה דיני טומאה בתורה. אך
 דא עקא, דאם כן גם מצות הדלקת
 המנורה לא נאמרה רק על שמן של
 טבע, ואיך קיימו מצוה צשמן של
 נס. והוא תרתי דסתרי, לומר שאין
 בה טומאה, דלא דיברה תורה על
 דרכי הנס, ויוכלו לקיים בה מצוה
 הדלקת המנורה, הגם דהוא שמן נס.
 ומיחורתא כמו שביארנו לעיל,
 דצטומאה יש דין מיוחדת, שלא כל
 דבר מקבל טומאה, אלא דדבר שגידולו
 מן הארץ. (ועיין דצברי הרבינו חננאל
 אריכות צש"ת אפרקפתא דעניא ח"ד סימן
 שפז-שפת, וצפרדס יוסף פ' וארא אות
 ל"א).

ובזה נבא לצאר פלוגתת יוסף עם
 אחיו, שאמר הכתוב, ויבא יוסף
 את דצתס רעה אל אציהס (בראשית

טומאה למטר השמים, מכל מקום גם
 זה מתהוה מן הארץ, ואד יעלה מן
 הארץ והשקה את כל פני האדמה
 (בראשית ז-ו). וטל שמקבל טומאה,
 אולי גם זה אינו מן השמים ממש.
 אבל יינות ושמיים שדרכן להיות גידולי
 ארץ, אין בהם טומאה כאשר יורדין
 מן השמים. [ונתעוררתי ממה שכתב
 צאור החיים הק' (שמות טו-לב) דהמן
 שהיה לחם מן השמים מקבל טומאה
 ע"ש. וכן כתב צפניס יפות שם].

ובצרתה יש לומר כי גם פך השמן
 שמנאו, היה שמן שירדה
 מן השמים, ומנוח צחותמו של כהן
 גדול, אלקיכס כהן הוא (סנהדרין לט.).
 וצפרט אי נימא שהיה מהשמן
 המשחה (כמו שכתב צצרכת שמואל), הרי
 מצואר צתרגוס יונתן (פ' ויקהל)
 והנשיאים הביאו וגו' את השמן
 (לה-כו), דענני שמיא אזלין לגן עדן
 ונצצין מתמן ית משחא דזיתא ע"ש.
 וכמו כן השמן שנתרבה אחר כך זנס,
 גם כן אינס מגידולי ארץ, ואין בהם
 קבלת טומאה, ושפיר הדליקו צטהרה
 גם אס המנורה היתה טומאה.

ובאמת יש לומר עוד צזה, דצנגמרא
 (חגיגה יד:) אמרו, שאלו את
 צן זומא צתולה שעצרה מהו וכו'

המים נעשה זרע צמיעהן ולא היו נריכות לזכר, וזהו ויחמנה צבואן לשמות (צ"ר עג-י) ע"כ. ואם כן לאן יעקב לא נולדו צדק הטבע אלא צדק נס. ולפי דברי רבינו חננאל דבנתעברה באמצעי אין דיני טומאת לידה, ללא ניתנה תורה על מעשה נסים, אם כן מכל שכן בנתעברה על ידי מים דודאי אין עליה דיני תורה, וממילא לא נטווו על בהמות אלו משום איסור אבר מן החי, ואין עליהם דין שחיטה, ומותרים היו לאכילה בכל אופן, ושפיר אכלו שצטי י-ה ממנה אבר מן החי.

אך מה שכתב הרבינו חננאל, שלא יזוה ה' תורתו על דרך נס, לכאורה זה תליא בפלוגתא, דאיתא בגמרא (הוריות יב.) שמן המשחה שעשה משה צמדבר, היו שולקים את העיקרים דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר והלא לסוך את העקרים אינו סופק, אלא שורין את העקרים צמים, ומניף עליהן שמן וקולט את הריח וקפחו. אמר לו רבי יהודה וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה, והלא תחלתו שנים עשר לוגין, וממנו היה נמשח משכן וכליו, אהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים, וכולי קיים לעתיד לבוא וכו' ע"ש. ואם כן לרבי

לז-ג). וצ"ש"י שהיה מגיד לאציו שהיו אוכלין אבר מן החי וכו' (צ"ר פד-ו) ע"כ. וידועים דברי הש"ה בזה, דחלילה להאמין על שצטי י"ה לעשות מעשים כאלה, ואם לא עשו, איך להאמין על יוסף שיוציא דבת שקר מפיו על אנשים גדולים כאלו. וכתב שנמלא בקובץ ישן, דאברהם אציו עשה ספר יצירה ומסרו ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב מסר לבניו אשר הם היותר מיוחסים, כי אין מוסרין סתרי תורה כאלה אלא לצנועין ומיוחסים ישראל בכל דור ודור, על כן מסרו לבני הגבירה ולא לבני השפחות. והנה מצינו בגמרא (סנהדרין סה:) דברא עגלא תלתא בכל ערב שבת על ידי עסק ספר יצירה בצירוף השמות, וזודאי זה הנצרא על פי השמות ולא מצד התולדה אין צריך שחיטה, וניתר לאוכלו בעודו חי, וכך עשו השצטיים. ויוסף לא ידע והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם, הביא דבה זו אל אציו שהם אוכלים אבר מן החי, והם כנים היו וכדין עשו ע"כ.

אמנם יש לומר עוד, (ונקודת הדברים כתב בדברי יואל לחנוכה (ח"ב אות קכג) באופן אחר קצת). דהנה בצואן יעקב כתיב ויחמנה צבואן לשמות (ל-לח). וצ"ש"י רבי הושיעא אומר,

מורשה, שניתן צדינו לעשות, הם רק כמספר תורה, תרי"א מלות. [אמנם שוב ראיתי בפנים יפות (פ' משא) שהעיר על הללו איש אשר ירקח כמוהו, דלרבי יהודה לא הועיל כלום צרקחתו, דאפילו לסוך את העקרים אינו מספיק. וצריך לומר דאפילו הכי חייב רחמנא ע"כ].

ועל כל פנים בעשיית שמן המשחה, יש מחלוקת בין רבי יהודה לרבי יוסי, אי דיני תורה נאמרו גם על דרך הנס. וזוהו היו חולקים גם יוסף עם אחיו, דהאחים היו סבירא להו דצדריך נס אין איסור אבר מן החי, שלא לזה ה' תורתו רק על דרכי הטבע. אמנם יוסף היה סובר דדיני תורה נאמרו גם על מעשה נסים, כיון שבאו למציאות בלידתו, אם כי הסיבה היא צדריך נס, ויש גם בזה איסור של אבר מן החי, ולכן הביא את דעתם רעה אל אציהם. וראובן עמד לצדו של יוסף, ורצה להצילו מיד אחיו, שגם הוא היה סבירא ליה כשיטתו של יוסף, שאין להם לאכול ממנה אבר מן החי.

ולבאוריה יש להביא ראיה דדיני התורה ניתנו גם על דרך נס, מהננס של נר חנוכה, שטימאו

יהודה אי אפשר לקיים מצות שמן המשחה רק צדריך נס, וזוהו התורה למשה שיעשהו צדריך נס. אבל רבי יוסי סבירא ליה ללא יצוה ה' מצוה על דרך הנס, אלא שורין אותו וכו'.

ובאמת יש לדקדק בזה עוד, דהרי בשמן המשחה ניתן לאו בתורה, ובמתכונתו לא תעשה כמוהו וגו', איש אשר ירקח כמוהו וגו' ונכרת מעמיו (שמות ל-לז). ולכאורה לרבי יהודה שאי אפשר לעשות השמן המשחה רק צדריך נס, אם כן לא יתכן לעשות כמתכונתו אלא חוץ לדריך הטבע, ואף על פי כן חייבה תורה עליה. ואם כן הן העשה של עשיית שמן המשחה, והן הללו שבמתכונתו לא תעשו כמוהו, נטווו ישראל עליה על דרך הנס.

ובזה היה נראה לפרש הכתוב, תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים לג-ד), וחז"ל (מכות כג:): דרשו על זה, תורה בגמטריא שית מאה וחד סרי, אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענוס ע"כ. ולפי הנ"ל יש לומר, דצדרכי הטבע אי אפשר לנו לקיים רק תרי"א מלות, כי העשה והלא תעשה של שמן המשחה הוא צדריך נס, ומה שזוהו 'לנו' משה

הפריס על גבי קרקע טעון שחיטה משום מראית עין, וכמו כן הכא אין להשצטים לאכלס צלי שחיטה משום איסור מראית עין, וראובן הציל את יוסף משום שהצדיק טענתו.

וראיה על זה מצינו צמנות נר חנוכה, דאיתא בגמרא (שבת כג.) חצר שיש לה צ' פתחים, זריכה שתי נרות משום חשדא דצני מתא, זמנין דמחלפי צהאי ולא חלפי צהאי, ואמרי כי היכי דצהאי פתחא לא אדליק, צהך פתחא נמי לא אדליק ע"ש. וזהו הדודאים נתנו רית, זה ראובן שהציל את יוסף, דקצירא ליה דהדין עם יוסף שאין לאכול אצר מן החי גם צנצראו צדרך נס, על כל פנים מצד איסור מראית עין, וראיה דחוששין על זה, ועל פתחינו (לשון רבים) כל מגדים, דיש להדליק על שני הפתחים משום חשש מראית עין, ואם צמנזה דרצנן חששו על זה, על אחת כמה וכמה צאיסורא דאורייתא יש לחשוש על מראית עין.

ואבור הכתוב צמנות המנורה, ואתה תלוא את צני ישראל, ויקחו 'אליך' שמן זית זך, כתית למאור, להעלות נר תמיד, צאהל מועד וגו' יערוך אותו אהרן וגו' (שמות כו-כ).

היוונים כל השמנים, ולא היו יכולין לקיים מצות הדלקת המנורה, והמציא להם ה' על שמונה ימים שמן נס, וממנו הדליקו וקיימו מצות הדלקת המנורה. ואי נימא דציווי התורה הוא רק על הדלקת הנרות צשמן זית של טבע, מה הועיל הנס צהוספת שמן לשמונה ימים. ועל כרחך מזה ראה לשיטתו של יוסף, דחיוצי התורה ניתנו הן על דרכי הטבע והן על דרכי הנס. וראובן היה סובר גם כן כיוסף, שהדין עמו נגד דעת האחים, ולכן השתדל צהצלמו. וזהו הדודאים נתנו רית, זה ראובן שהציל את יוסף, שסבר שהדין עם יוסף שניתנה תורה גם על דרכי נס, ואין לאכול אצר מן החי גם צמה שנולד על דרך נס. והראיה על זה הוא, ועל פתחינו כל מגדים, זה נר חנוכה, שנעשה שמן נס, כדי לקיים צהם מצות התורה צהדלקת המנורה צצית ה'.

אך אפשר לומר עוד, דיוסף היה סובר, דגם אי יהיבנא להו שאין צהם איסור אצר מן החי, מכל מקום אסור לאכול צלא שחיטה, משום איסור מראית עין. וכמו שמצינו צבן פקועה (חולין עה.), דאף על פי שאין צריך שחיטה, דניתר צשחיטת אמו, ואין צו איסור אצר מן החי, מכל מקום אם

יש להצין דכיון דמנזות הדלקתו הוא על ידי אהרן וצניו, למה דקדק הכתוב ויקחו 'אליך'. (ועיין ברמב"ן ובאור החיים הק'). וכמו כן להלן בפרשת שמן המשחה כתוב גם כן, ואתה קח 'לך' צשמים ראש וגו' (ל-כג). וגם שם יש להצין למה דקדק לומר 'לך'.

וּבְרֵאדָה לאיתא בגמרא (סוטה ט). מאי דכתיב (תהלים לג-א) רננו לדיקים צה' לישרים נאזה תהלה, אל תקרי נאזה תהלה אלא נזה תהלה [על עסקי נזה, צמים שצנו, יהללוהו], זה דוד ומשה שלא שלטו שונאיהם צמעשה ידיהם [להיות נהנין מהם] וכו', משה דאמר מר משנצנה מקדש ראשון, נגזו אוהל מועד קרסיו וקרסיו בריתיו ועמודיו ואדניו ע"כ. והיינו מטעם כי דוד ומשה המה נצחיים, דוד מלך ישראל חי וקים (ראש השנה כה-). ומשה רבינו לא מת, מה להלן עומד ומשמש, אף כאן עומד ומשמש (סוטה יג-). ומשה בן מאה ועשרים שנה צמותו, לא כהתה עינו ולא נס ליחה (דברים לד-ו), וברש"י אף משמת לא כהתה עינו (ספרי לג-לו), ולא שלטו בו רקצון, ולא נהפך תואר פניו ע"ש. ולכן גם מעשיהם הם נצחיים, ולא שלטה שונאיהן של ישראל צמעשה

ידיהם. (עיין גליוני הש"ס שם, צסם צניו אריאל סו"פ בחוקותי).

וּדְהַגָּה צשמן המשחה נאמר, שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם (שמות ל-לא), ואמרו חז"ל (כרימות ה:) שמן המשחה שעשה משה צמדבר הרצה נסים נעשו בו, תחלתו י"ב לוגין, וממנו נמשח משכן וכליו אהרן וצניו וכהנים גדולים ומלכים, וכולו קיים לעמיד לצא, שנאמר זה לי לדורותיכם ע"כ. וכתב בקרבן אהרן על תורת כהנים (פ' לו, מכלתא דמילואים ט-). למה שהדגישה הצרייתא שמן המשחה 'שעשה משה צמדבר', הרי מעולם לא נעשה שמן אחר חוץ מזה. אלא שהתכוונה הצרייתא לתת טעם לנסיים הגדולים שהיו בו, והוא מפני ששמן זה מעשי ידיו של משה רבינו, קדוש ה' ע"כ. ולכן אמר צו הכתוב, קח 'לך' צשמים ראש, שיקח אותו כפי מדריגתו וממותו שהוא נצחי, כן יהיה השמן המשחה הנעשית על ידו קיים לעד. ופעולתו של משה נצחיים, עד שאמרו צילקוט (ח"ב רמז קלו) צמה שאמר הכתוב כי שכב דוד (מלכים א יא-כא), שלא נאמר צו מיתה, צשביל שנמשח צשמן המשחה ע"ש.

וּבְבוּזו כן מנזות הדלקת המנורה, איתא צמדרש (תנחומא צהעלותך

לנרות חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו ע"כ. ולכן נראה הכתוב צה, ויקחו 'אליך' שמן זית זך, שימשך משה צו את בחינתו שהוא נכחי, ועל ידי זה יהיה 'להעלות נר תמיד', שגם כאשר יטמאו כל השמיים, יהיה להם שמן להדליק, ויתהוו מזה מצוה לעולמי עד, הדלקת נרות חנוכה.

ה', וצמד"ר טו-ו) אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן וכו', הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם, אל מול פני המנורה יאירו ע"כ. וכתב הרמב"ן (שם) דדבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו, אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא

ליל ז' דחנוכה תשי"ע לפ"ק

כתב, והוא ציה שיעורא יומא חד וכו' ע"ש. ולכאורה הרי הוא סתירה בדברי השאלות עצמו.

גם לבאר הטעם שקורין הימין הללו בשם חנוכה דייקא. ועוד גם זאת, שהיום האחרון קורין בשם זאת חנוכה. וכתבו המפרשים שזהו על שם שקורין צו זאת חנוכה המוצת. ואכתי צריך ביאור למה קורין היום על שם הקריאה.

וּנְרָאָה דהנה כבר דברנו בהימים שעל"ט צמה שכתב בצרכת שמואל, שנתגלה להם אז השמן המשחה שנעשו צו כמה נסים, שנמשחו ממנו המשכן וכליו וכהנים ומלכים, ועדיין

בשאלות דרב אחאי גאון פרשת וישלח (סוף שאלתא כו) איתא, כשנכחו מלכי בית חשמונאי, לא מצאו שמן אלא פך אחד וכו', ולא היה צו להדליק 'אפילו' יום אחד, ונעשה להם נס והדליקו ממנו שמונה ימים ע"כ. והנה כמה קולמסין נשתברו ליישב קושיית הבית יוסף (סימן תרע) מה היה הנס ביום הראשון. ולפי גירסת השאלות הקושיא מעיקרא ליתא, דגם צליל א' היה נס כמו בשאר הימים, כיון שהשמן שבפך לא היה מספיק אפילו לשיעור יום אחד. אמנם בגמרא שלפנינו (שבת כא:) איתא שלא היה צו להדליק אלא יום אחד. וגם בשאלות גופיה יש סתירה, דצחלת השאלתא

כולו קיים ע"כ. וראיתי צפרדס יוסף (פ' ויקהל אות כד) שהקשה, דאם כן איך אמרו שלא היה צו אלף להדליק יום אחד, הלא שמן המשחה היה שמן זית הין (שמות ל-כד), והוא י"ב לוגין (כרימות ה:), וצמורה כתיב, יערוך אותו אהרן וצניו מערב עד בקר (שמות כ-כא), וברש"י תן לה מדתה, שתהא דולקת מערב עד בקר. ושיערו חכמים חצי לוג ללילי תקופת טבת הארוכה, וכן לכל הלילות (מנחות פט.). ואם כן לשבעה קני המנורה היה די בשלשה וחצי לוג, אם כן היה צו להדליק על יותר מג' לילות.

למנורה שלשה וחצי לוגין, ואם הוצרך למנחות תשע לוגין, לא נשאר רק שלשה לוגין, וחסר גם ליום ראשון חצי לוג. ואם כן שתיהם אמת, דבאמת מצאו שמן שהיה די ליום אחד, ואם היו רוצין היו יכולין ליקח השמן להמנורה, ולא יהיה להם די שמן למנחות, אך כיון שרצו להקריב גם התמידין ומנחותיה, שוב לא נשאר מהשמן די אפילו ליום אחד, שהיה חסר מהם חצי לוג לנר אחד. וספיר מיושב קושיית הבית יוסף, שגם ציוס הראשון היה נס.

וְלִבָּן כאשר מגיעין ליום השמיני של חנוכה, ואז מתעורר הקושיא למה מדליקין גם ציוס השמיני, הא לא היה נס רק שבעת ימים, דהא על יום אחד היה כדי להדליק. ועל זה צריכין לתרץ, דבהיות שאז היה גם חנוכה המוצת, והוצרכו להקריב תמידין כסדרן, ממילא הוצרכו מהשמן גם לצורך הקרבת המנחות, ולא נשאר די שמן גם ליום ראשון. ולזה קורין יום הזה על שם זאת חנוכה המוצת, שעל ידי שחינכו אז גם המוצת בהקרבת המנחות, שפיר היה נס צמורה שמונה ימים.

וּבַתַּב דצפני יהושע (שבת שם ד"ה מאי) הקשה, מנין היה להם שמן למנחות ע"ש. ויש לומר דחדא מתורלת בחצרתה, שהוצרכו לקרבן התמיד, שמן כתיב רביעית ההין (צמדבר כח-ה), שהם שלשה לוגין, ואם כן לתמיד של שחרית ולתמיד של צין הערבית הוצרכו ששה לוגין. ושוב הוצרכו שמן למנחת חציתין של הכהן הגדול, שהיה גם כן שלשה לוגין (מנחות נא.), וספיר לא היה למנורה רק ליום אחד ע"כ.

וְלִבָּן קורין הימים הללו צס חנו-כה, צהיות שהוצרכו חצי

אמנם באמת לפי זה לא היה אפילו ליום אחד, דהלא הוצרכו

עולה מ"ט, וציוס ראשון נר אחד, ועולה מספר נ'. וכוס השמן שהוצרכו היה כ"ה לוגין, חצי לוג לכל נר. וזהו מאי חנוכה דתנו רבנן וכו'. ואם כן היה נס ח' ימים, נ' נרות, וכ"ה לוגין שמן, אומיות חנוכה.

*

הכתוב אומר (תהלים קיט-קה) נר לרגלי דרךך ואור לנתיבותי.

ויש לומר דרומנו על נר חנוכה שמנחתו להדליקו על פתח ביתו מבחוץ, וזמן הדלקתו עד שתכלה רגל מן השוק (שבת כא:), והם נר לרגלי. וציאורו נראה דהנה כבר הקשו הא טומאה הותרה לציבור, ולמה הוצרכו לנס. ותירלו דטומאת זיבה לא הותרה לציבור (פסחים נה:), ועל כן הוצרכו לנס שיהיה להם שמן טהור. והנה מן התורה אין לעכו"ם שום טומאה (רמב"ם ה' טומאת מת א-ג), וטומאת זיבה בהדיא ממעטינן להו, דכתיב (ויקרא טו-ז) דבר אל בני ישראל וגו', איש איש כי יהיה זב מצריו, בני ישראל מטמאין בזיבה ואין העכו"ם מטמאין בזיבה (גדה לד.). אלא שהחכמים גזרו עליהן שיהיו כזבין לכל דבריהם, אפילו בשעה שאינם זבים, וכל כך למה, כדי שלא יהא תינוק

לוג לכל נר, אם כן היה חסר להם בכל יום שלשה וחצי לוגין לשבעת הנרות, וכיון שהנס היה שבעה ימים, הוצרכו לשמן נס כ"ד לוגין וחצי לוג. אך גם ציוס הראשון לא נשאר להם אחר הקרבת המנחות אלא שלשה לוגין, והיה חסר להם חצי לוג לנר אחד, הרי נעשה להם נס שניתוסף להם כ"ה לוגין שמן בדיוק, על כן קורין לימים האלה בשם חנוכה, שחננס ה' צמתנת חנס כ"ה לוגין שמן להדלקת המנורה.

והנה צניי יששכר (כסלו ד-קו) כתב לפרש שאלת הגמרא (שבת כא:)

מאי חנוכה וכו', דלמה קראה בשם חנוכה. ומשיב דתנו רבנן כ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמיא איוון וכו', והדליקו ממנו שמונה ימים וכו' ע"ש. והיינו כי שמונה ימים ביחד היה מאיר הנר הנסיי, מהתחלת יום כ"ה עד יום הח'. ושמונה ימים בכל יום שבעה נרות, עולה ביחד כ"ו נרות. וזה מרומנו צתיבת חנוכה, ח' ימים, כ"ו נרות, כ"ה בכסלו ע"כ.

ולפי מה שנתבאר יש להוסיף זו עוד נופך, כי מנין הנרות שהוצרכו לנס בשמונה ימים אלו, היו נ' נרות, שבעה ימים לשבעת הנרות

זה שיש לו למנוע רגלו מלהסתובב בחזות, שלא יתערב עם עכו"ם יחד. וזהו נר לרגלי דברך, מנחת הדלקת הנרות הם לתועלת רגלי, ללמוד ממנה היכן הוא מותר לילך, והיכן יש לו למנוע, ונר זה הוא אור לנתיבתי.

וזהו הענין שאמרו חז"ל (שנת כג.) הרגיל בנר הויין ליה בניס תלמידי חכמים ע"ש. ובמהרש"א דייק למה לא אמר 'הזהיר' בנר. ומה גם שהרי כולן נוהרין ומקיימין המצוה בהידור כהמהדרין מן המהדרין, ולא כל אחד זוכה לבנים תלמידי חכמים, ואלף נכנסין לבית המדרש ואחד מהם יוצא להוראה. אך כדי לזכות לבנים תלמידי חכמים, יש לחנכם משחר ימי טל ילדותם להיות פרושים מלהסתובב בין עכו"ם, שלא יראו הנהגתם, ולא יתדבק בהם טומאתם ותאוותם בעניי עולם, אשר על זה מורה הנס של נרות חנוכה, שלא יהיה תינוק ישראל רגיל אצלם. והרגיל בנר, שכל השנה כולה הוא רגיל בהלימוד היוצא מהנר, ששומר פתח ביתו בנר מצוה ותורה, ומכלה רגלו מן השוק, אדם כזה יזכה לבנים תלמידי חכמים. - וידוע כי הבנים מכונים בשם רגל, כי ברא כרעא דאצוהי, ועל כן אמר נר 'לרגלי' דברך, ענין הנר מדבר להאדם

ישראל רגיל אצלו (שנת ז'). וכח צחתם סופר (שנת כא:) דחכמי הדור אז היו נבוכים מה לעשות, אם להעמיד דצריהם במקום ציטול עבודת ההדלקה או לא, ועשה הקצ"ה נס ודלק שמונה ימים מצלי שיטרכו לצטל הדלקת הנרות, ומזה הראו להם מן השמים הסכמה על גדרי חכמינו ז"ל, ונתחזק הדת ותורה שבעל פה עכל"ק.

וביותר יש בנס זה חיזוק נוסף גם להסביבה אשר עזרה גזרו חז"ל על עכו"ם לטמא כזבים, כדי להבדיל בין ישראל לעמים, אפילו רק תינוק שעדיין אינו חייב צמזות, לא יהיה לו קשר עם תינוק נכרי בן יומו, כי סופו יביא זאת לידי ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם. ובהיות שתחלת התקרבות בין ישראל לעמים מתחיל בפתח ביתו, שיוצא מפתח ביתו לילך להנכרי, או שמכניס הנכרי לביתו, על כן ציוו חז"ל להדליק נרות חנוכה על פתח ביתו, להתצונן סביבת עשיית נס חנוכה היה למען חיזוק תקנת חז"ל שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצל תינוק נכרי. ובעמדו על פתח ביתו לנאת לחוך, יזכור אז על חיוז ההרחקה מסביבותו של נכרי. - ולכן מצותו עד שתכלה רגל מן השוק, שיכיר על ידי

איך יש לו לנהוג בחינוך צניו, והם אור לנתיבות, כי לפי עונם הריחוק יותר מאומות העולם, יזכה להעמיד דורות ישרים ומצורכים.

בגמטריא פ"ט כמספר חנוכה, שקבעום צהלל והודאה, ואז אקום להודות לך על משפטי דקך. [ולכן נאמר אקום להודות לך, רומז על החמשים נרות שהודלקו אז בדרך נס וכנ"ל]. וסיבת הנס ההוא היתה לחזק גזירת חז"ל שגזרו על הנכרים לטמא כזבים, כדי להבדיל ישראל מבין העמים, ולכן מזה אני משכיל להבין אשר אצבר אני לכל אשר יראוך ולשומרי פיקודיך, להתדבק רק עם יראי ה' ושומרי מצותיו ודפח"ת.

ושמיעתי צעם דודי הגאון צעל ויגד משה ז"ל לפרש הכתוב, חנות לילה אקום להודות לך על משפטי דקך (מהלים קיט-סג), כי חיצת לילה צמילואו, למ"ד יו"ד למ"ד ה"ה עולה בגמטריא קע"ח, וחנות לילה, כאשר משצריך אותו לחני, עולה

